



13.00.00
13.00.01
13.00.02
13.00.03
13.00.04
13.00.05

13.00.06
13.00.07
13.00.08
13.00.09
07.00.00
19.00.00

01.00.00
02.00.00
03.00.00
09.00.00
10.00.00
11.00.00

№4/2025

M AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogik, psixometodologik va tabiiy fanlarga
ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI



Elektron nashr. 682 sahifa,
15-aprel, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:

Qirg'izboyev Abdug'afvor Karimjonovich – Tarix fanlari doktori, professor

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik

Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik

Umarova H.O' – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor

Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor

Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor

Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor

Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor

Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor

Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)

Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)

Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)

Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)

Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)

Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)

Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor

Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor

Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor

G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)

Somurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsenti

Saifnazarov I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa fanlari doktori, professor

Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)

Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent

Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori

Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'icha falsafa doktori (PhD)

Panjjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari

Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Toshkent davlat texnika universiteti, G. V. Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti Toshkent temir yo'l muhandislari instituti.

EDITOR-IN-CHIEF:

Qirg'izboyev Abdug'affor Karimjonovich – Doctor of Historical Sciences, Professor

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Umarova H.O'. – Minister of Preschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Woogyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F.O. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – doctor of philosophy (PhD) in psychology

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali Oliy attestatsiya komissiyasining 26-08-2024 yildagi №11-05-4381/01-Kengash tavsiyasiga ko’ra, pedagogika fanlari bo’yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning tadqiqot ishlari yuzasidan dissertatsiyalarining asosiy ilmiy natijalarini chop etish uchun tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro’yxatiga kiritilgan.

Asos: OAK Pedagogik texnologiyalar va psixologik tadqiqotlar bo’yicha ekspert kengashi tavsiyasi (29-10-2024-y.; №10); OAK Tartib-qoida komissiyasi qarori (30-10-2024-y., №10/24); OAK Rayosatining qarori (31-10-2024-y., №363/5).

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.06.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan №C-5669245
reyestr raqami tartibi bo’yicha
ro’yxatdan o’tkazilgan.

Litsenziya raqami: №095310

MUNDARIJA

XXI asr tibbiyot atamashunosligi va unga ta'rif.....	12
Achilov Muzaffar Norquliyevich	
“4K” modeliga asoslangan ta’limda interaktiv metodlar va texnologiyalardan foydalanish usullari	15
Boltayeva Hulkar Mardonqul qizi	
Oliy ta’lim muassasalari kafedrası faoliyati samaradorligini oshirishda pedagogik risklarni boshqarish mexanizmi.....	18
Djalalov Baxromjan Begmurzayevich	
Kichik maktab yoshidagi o’quvchilarda liderlik sifatlarini shakllantirishning pedagogik aspektlari.....	24
Djumayeva Dildora Isroilovna	
Urma zarbli cholg’ular turlari va ularda ijro etish usullari	27
Egamkulov Oybek Altmishevich	
Umuminsoniy va diniy qadriyatlarni yoshlarimiz ongiga singdirishda dialektikaning roli	31
Ergasheva Guzal Maxkambayevna	
Bo’lg’usi tarbiyachilarda ijtimoiy intellektni shakllantirish zamon talabi.....	34
Ermatova Gulnoz Pirimovna	
Boshlang’ich ta’lim tarbiya fanida o’yin texnologilardan foydalanish metodikasi	37
Farsaxonova Dilafruz Rizaxonovna	
Boshlang’ich sinf o’quvchilarining kreativ qobiliyatlarini rivojlantirish jarayonining yo’nalishlari va usullari ...	41
Kulboyeva Dilnoza Abdug’ofurovna	
Kurash sport turiga qiziquvchi ayollarning motivatsiya va o’z-o’zini anglash darajasi.....	44
Mamaraimova Ra’no Usmanovna	
The Teaching of Oral Production in the FFL Classroom: Linguistic and Psychological Difficulties	48
Narzulloyeva Dilfuza Bahriddin qizi	
Maktabgacha katta yoshdagi bolalarning ijodiy qobiliyatlarini teatrlashtirilgan faoliyat asosida rivojlantirish	54
Nurmatova Iroda Toxtasinovna	
Maktabgacha ta’lim yo’nalishi talabalarida kasbiy kompetentlikni shakllantirishda pedagogik amaliyotning o’rni.....	56
Shamiyeva Manzura Fayzullayevna	
Globallashuv jarayonida o’quvchilarning aksiologik kompetensiyalarini shakllantirish.....	59
Siddikov Baxtiyor Saidkulovich	
4-sinf o’quvchilariga maqollar ma’nosini tushuntirish usullari	63
Suvonova Shohida Murodullo qizi	
Kasbiy rivojlanish soatlarining pedagogik va psixologik asoslari.....	69
Temirova Rushana Ravshan qizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy-hissiy ko’nikmalarni shakllantirish mazmuni	73
Teshabayeva Zamira Sobirovna, Abdulatipova Mehribon Qahramon qizi	
Boshlang’ich sinf tabiiy fan darslarida STEAM yondashuvi va xalqaro baholash dasturlari.....	76
Usmonova Zulfiya Ilxomovna	
Bo’lajak o’qituvchilarda konfliktologik kompetentlikning shaxs sifatlariga aloqadorligi	79
Muxammadiyeva Xadicha Karomatovna	
Русская документальная проза как отражение прошлого и настоящего общества.....	82
Дустова Ирода Шукрулло кизи	
Размышления о возникновении человеческих эмоций	86
Умарова Навбахор Шокировна, Зарипова Нигинабону Фахритдиновна	
Проблемы регулирования терминов в языкознании.....	89
Курбанова Гузаль Абдурахимовна	



Педагогические основы формирования интереса дошкольников к изучению иностранного языка в игровой среде.....	93
Курбанова Назира Низомиддиновна	
Mexanika fanining rivojlanish tarixi.....	97
Esanov Nuriddin Qurbonovich	
Эффективность использования личностно-ориентированной технологии обучения в учебном процессе.....	100
Намозова Манзура Муродовна	
O'spirinlik davridagi depressiv holatlarni psixodiagnostika va psixokorreksiya qilish usullari	104
Bannayev Maxamadin Sotvoldiyevich	
Talabalarda axborot madaniyatini shakllantirish metodikasi.....	109
Radjabova Gulnoza Bahromovna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining madaniy xilma-xillikni inobatga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etish usullari	113
Saffarova Mohidil Axmadovna	
Adabiy til va shevalar o'rtasidagi leksik tafovutlar: kelib chiqish sabablari va rivojlanish xususiyatlari	116
Qurbonova Asal O'tkirovna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini CALP yondashuvi asosida o'qish savodxonligini oshirish	119
Ahmadjonova Mushtariy Bahodirjon qizi	
Kreativ qobiliyatlarni rivojlantirishda bo'lajak mutaxassisning kasbiy kompetentligi	121
Artikova Nodira Shavkat qizi	
Yusuf Xos Hojibning axloqiy qarashlarini shakllanishining tarixiy-ijtimoiy omillari	125
Berdaliyeva S. D.	
Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy madaniyatini shakllantirish prinsiplari.....	128
Ibragimova Shaxnoza Tulqinovna	
Boshlang'ich sinflarga matematika o'qitish jarayonida ko'rgazmali qurollardan foydalanib dars samaradorligini oshirish	132
Mardonov Eshim Muratovich, Xushvaqtoy Ali Ashurovich, Narzullayeva Muxlisa Rustam qizi	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy-ijodiy faoliyatini takomillashtirish	135
Misirova Nodira Tovbayevna, Ergasheva Madina Qahramon qizi	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida 6-7-yoshli bolalarni maktabga tayyorgarlik monitoringini tashkil etish....	139
Ortiqova Gulhayo Erkinboy qizi	
-ayotgan bo'lsa shaklining lisoniy xususiyati va uning o'zgarishi.....	142
Safarov Firuz Sulaymonovich	
Sharq mutafakkirlarining pedagogik ta'limotlari va qarashlarida tarbiyaning ma'naviy, axloqiy negizlari	145
Xalilov Farhod Furqat o'g'li, Ibodullayeva Dildora Shukrulla qizi	
Anvar Obidjon ijodining tadrijiy takomiliga doir mulohazalar	148
Mamatalimov Zafar Mamaraimovich	
Patologik fiziologiya fanini o'qitishda it texnologiyalarining o'rni.....	152
Abdirashidova Gulnoza Ablakulovna, Mavlyanova Umida Nematovna, Sobirova Ra'no Tulqin qizi	
Bo'lajak o'qituvchilarning kognitiv kompetentligini rivojlantirishda motivatsion yondashuvning o'ziga xos jihatlari.....	156
Abdumanopov Muhammadsodiq Muhammadyusuf o'g'li	
The Role of Mass Media as a Tool in Teaching English Vocabulary to Young Learners	159
Dadaxonova Dilnavoz Zafarjon kizi	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari ta'lim va tarbiya jarayonlarida bolalarning refleksiv faoliyatini rivojlantirish.....	164
Dilorom Xomidova	
Boshlang'ich sinf o'quvchilari tarbiyasida ota-onalar bilan hamkorlikni tashkil etish metodikasi	169
Fayziyeva Madinabonu Sohijon qizi	
O'zbek yosh oilalarida nikohning dastlabki yillarida oilaviy nizolarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari	173
Hakimova Nargiza Djavlievna	

Tarbiyalanuvchilarni nutq madaniyatiga o'rgatishda tarbiyachi nutqi va unga qo'yiladigan talablar	176
<i>Kazieva Turg'unoy Tursunboevna, Abdullayeva Kamola Erkin qizi</i>	
Ikki tilli o'quv lug'atlari tuzishning lingvodidaktik asoslari (ingliz va o'zbek tillari negizida yaratilgan ikki tilli lug'atlar misolida)	179
<i>Oqboyeva Zulfiya Bobonazarovna</i>	
Boshlang'ich sinf texnologiya darslarida kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish metodikasi	183
<i>Saidova Mohinur Jonpo'latovna, Bo'ronova Nigora Umar qizi</i>	
Modern Opportunities for the Integration of Technologies Into the Media and their Role in Improving the Efficiency of the Media.....	187
<i>Salim Doniyorov</i>	
Chizma geometriya va muhandislik grafikasi darslarida talabalarning mustaqil ta'lim olish ko'nikmasini rivojlantirishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish	192
<i>Sheraliyev Sanjarbek Karimberdiyevich</i>	
Теории и модели выбора брачного партнера	197
<i>Абдумуталова Мадина Абдумалик кизи</i>	
Maktabgacha ta'lim muassalarida outsorsingdan foydalanish masalalari	203
<i>Kasimova Gulyar Axmatovna</i>	
Arxitektura fanlarini o'qitishning o'ziga xos xususiyatlari	209
<i>Astanov Tolib Muxtarovich</i>	
Talabalarda tadqiqotchilik qobiliyatlari	212
<i>Saidakbarova Nigora</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkiloti va ota-onalar hamkorligini rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslari	216
<i>Tuxliyev Muslim Sherzod o'g'li</i>	
Искусственный интеллект в смешанном обучении	220
<i>Хикматов Нодир Назимджанович</i>	
The Literary Translation in English and its Linguistic Issues	224
<i>Ravshanova Ziyoda Qahramon qizi, Egamberdiyev Javlonbek Saynabi o'g'li</i>	
Boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning bilim darajasini oshirishda ilg'or xalqaro pedagogik tajribalarni integratsiyalash: zamonaviy yondashuvlar, metodologiyalar va samaradorlik tahlili	229
<i>G'afurov Mirzo Ulug'bek Majidovich</i>	
Leksikologiya va uning nazariy asoslari	232
<i>G'anibayeva Bayyan Sharipbay qizi</i>	
Olimpiya ta'limini shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida tashkil etish.....	236
<i>Qodirov Jurabek Mamatsimonovich</i>	
Turizmga ta'limni samarali tashkil etishning pedagogik shartlari.....	239
<i>Normurodova Zebo Eshmaxmatovna</i>	
Autizmning kelib chiqish sabablari va Rett sindromi.....	243
<i>Xakimova Zulhumor Xakimovna</i>	
Talabalarda akmeologik pozitsiyani rivojlantirishning dolzarb masalalari	246
<i>Xaitov Abdukosim Abdulakim o'g'li</i>	
Tibbiy ta'lim talabalarini ommaviy sport sog'lomlashtirish jarayoniga tayyorlashda tabaqalashtirilgan jismoniy ta'lim texnologiyasi va shart-sharoitlari.....	250
<i>Arabboyev Hurshid</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining metodik tayyorgarligini takomillashtirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish samaradorligi.....	255
<i>Eshonqulova Kamola Ibrohimovna</i>	
Virusli infeksiyalar zamonaviy diagnostikasi va davolash usullarining biologik asoslari.....	259
<i>Kaxorova Karomatxon Sovronbayevna</i>	
Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar tafakkuri, mantiqiy fikrlarini rivojlantirishda pedagogik o'yinlarning ahamiyati	262
<i>Mutalova Dilnoza Abdurashidovna</i>	



Buyuk ajdodlarimiz merosini o'rganish orqali bo'lajak o'qituvchilarni pedagogik kasbga ijodiy munosabatini tarbiyalash	265
Nishonova Shohista Boymatovna	
Pedagogik jamoani rivojlantirish va motivatsiyalashning zamonaviy strategiyalari	268
Pardayeva Yulduz Muradullayevna	
15-16 yoshli voleybolchi qizlarning jismoniy rivojlanishining yoshga bog'liq xususiyatlari	272
Po'latova Shahnoza Ikrom qizi	
Umumta'lim maktablarida informatika fanini o'qitishda sun'iy intellektdan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari	276
Raxmonov Baxtiyor Azzamovich	
Ingliz tili darslarida sun'iy intellekt texnologiyalarining o'quvchilarning til ko'nikmalariga ta'siri	279
Shoisayeva Dilxumora Shojalil qizi	
Abu Ali ibn Sinoning matematika fanida qoldirgan merosi	283
Toshboyeva Nargiza Yo'ldashevna, Tursunova Nigora Ulug'bek qizi	
Aksiologik madaniyatni rivojlantirishning pedagogik ahamiyati	286
Yo'ldoshev Farhodjon Baxtiyor o'g'li	
Научные основы формирования навыков сотрудничества у детей дошкольного возраста посредством квест-игр	290
Джамилова Наргиза Нуритдиновна, Мухаммадиева Фарангиз	
Теоретические основы формирования международной компетенции обучающихся	294
Миркомилова Шахзода Асрор кизи	
Boshlang'ich sinflar matematika darslarida kombinatorikaga oid masalalar	300
Roziqova Farizoda Ruyiddin qizi, Berdiyev Bahodir Ravshanovich	
pedagogik kompetentlikning ilmiy-nazariy asoslari	305
Eshbekova Dilnoza Ibraimovna	
Murakkab sintaktik qurilmalar va ularning matndagi paradigmatic o'rni	308
Turdiyeva Nilufar Anvarovna	
Bo'lajak tarbiyachilarning kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirish	311
Panjiyeva Shahlo Zulfxor qizi	
Kichik maktab yoshidagi zaif eshituvchi o'quvchilarning dialogik nutqining xususiyatlari	314
Qodirova Mahzuna Shamshidin qizi	
Chizma geometriya va muhandislik grafikasi fanidan talabalar mustaqil o'rganish jarayoni	320
Sheraliyev Sanjarbek Karimberdiyevich	
A System of Exercises Aimed at Developing Linguocognitive Competence in Future Psychologists	324
Allamuratov Gafur Ashurovich	
Boshlang'ich 4-sinf o'quvchilarini sinfdan tashqari mashg'ulotlarda jismoniy qobiliyatlarini shakllantirish va rivojlantirish omillari – natijalar misolida	327
Asqarov Ahliddin Alisher o'g'li	
Nutqi to'liq rivojlanmagan bolalarning monologik nutqini o'rganishning ilmiy asoslari	332
Egamberdiyeva Shahnoza Akbar qizi	
Tog'ay Murod asarlarida umuminsoniy va milliy qadriyatlar talqini	335
G'aybullayev Boburmirzo	
Maktabgacha yoshdagi nutq nuqsoniga ega bolalar bilan korreksion ish tamoyillari	338
Ikramova Dilafuz Furqat qizi	
Rahbarlik personaliga kadrlar tayyorlab berishning psixologik omillari	341
Karimjanova Yoqutxon Urinbaevna	
Integration of Modern Technologies in Teaching English	344
Dautova Makhbuba Normamatovna	
Effective Teaching Methods for Enhancing Topic Vocabulary Acquisition in School Learners	347
Absamadova Munira Isroilovna	

Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar tafakkuri, mantiqiy fikrlarini rivojlantirishda pedagogik o'yinlarning ahamiyati	352
<i>Mutalova Dilnoza Abdurashidovna</i>	
Bo'lajak harbiy ta'lim o'qituvchilarini o'qitishda ta'lim texnologiyalarini qo'llashning nazariy asoslari.....	355
<i>Xolmonov Mansur Narzulloyevich</i>	
Imperativ algoritmik tafakkurni rivojlantirishning kognitiv xususiyatlari	358
<i>Xushvaqto'v Umar Norqobilovich</i>	
Perefrazalarni o'rganish jarayonidagi ilmiy yondashuvlar va ularning xususiyatlari	363
<i>Yuldasheva Dilnoza Bekmurodovna</i>	
Интеграция русского языка в экономическое образование: значение и перспективы	366
<i>Адилова Солиа Адиловна, Нуридинов Бехруз Акбар угли</i>	
Ta'lim jarayonida interfaol ta'lim texnologiyalaridan foydalanish	369
<i>Abdullayeva Zilola Baxtiyor qizi</i>	
Hikoya matni ustida ishlashda PIRLS topshiriqlaridan foydalanish	372
<i>Bayzakova Malika Abdukayumovna</i>	
Fanlararo aloqadorlik asosida maktab fizika kursini o'qitish jarayoni	376
<i>Boyuturayeva Gulbahor Kamoliddin qizi</i>	
Janubiy Koreya ta'lim tizimidagi yutuqlarini o'rganish va ularning yutuqli tajribalarini O'zbekistonda tatbiq qilish.....	380
<i>Nosirova Shaxrizoda Akram qizi</i>	
Sharq allomalarining qarashlarida bo'lajak o'qituvchilarni ma'naviy-estetik rivojlantirish masalalari.....	384
<i>Otaboboyeva Umida Ilhomovna</i>	
Developing English Writing Skills Through Technology and Self-Regulation in Differentiated Instruction in Uzbekistan	388
<i>Selimova Gulsana</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini estetik tarbiyalashning mavjud holati	393
<i>Temirova Matluba Karim qizi</i>	
Ona tili fanini o'qitishda shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayonlarini loyihalashtirish.....	397
<i>Taylakova Dilnoza Norbekovna</i>	
badiiy diskurs va badiiy matn dixotomiyasi.....	400
<i>Ubaydullayeva Dilafruz Fazliddinovna</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilim olishida fonetik mashqlarning o'rni	403
<i>Zokirov Javohir G'aybullo o'g'li</i>	
Методологические подходы к развитию творческого интеллекта у студентов педагогических специальностей	407
<i>Анварова Хуснора Давронбек кизи</i>	
Международный опыт подготовки педагогических кадров	410
<i>Исманова Гульнора Гафуровна</i>	
Yo'lovchi transport vositalari haydovchilarining professional yutuqlarida shaxsiy fazilatlarining ta'siri.....	416
<i>Bazarov Naufal Kaxramonovich</i>	
Boshlang'ich ta'limda badiiy asarlarni o'rgatishning o'ziga xos xususiyatlari	419
<i>Abdullayeva Feruza Nurillayevna</i>	
The Importance of Book Trailer Technology in the Educational Process	422
<i>K. A. Mamatkulova, Munisa Khodjayeva</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda badiiy-estetik tarbiyani rivojlantirishning pedagogik tajriba-sinov ishlarini tashkil etish.....	425
<i>Umarova Gulshod Abdujabbarovna</i>	
Kulolchilik san'atining bosqichlari va bezak uslublarining zamonaviy rivoji	431
<i>Mannonova Maftuna Shukrillo qizi</i>	
Yoshlarda faol fuqarolikni shakllantirishning tuzilmaviy-protsessual modeli.....	434
<i>Xabibulla Muratov Abduqodirovich</i>	



Yoshlarda faol fuqarolikni shakllantirishning tuzilmaviy-protsessual modeli	434
<i>Xabibulla Muratov Abduqodirovich</i>	
Jismoniy tarbiya o'qituvchilarining pedagogik mahoratini takomillashtirish omillari	440
<i>Abdumannotov Abdumajid Matayevich</i>	
O'qituvchilarda innovatsion faoliyatni rivojlantirish uchun yangi motivatsion yondashuvlar	443
<i>Egamberdiyev Farxod Botirovich</i>	
Bolalarda xotira va diqqatni rivojlantirish	447
<i>Fayziyeva Nodira Sobirovna, Turobova Munira Tolibjon qizi</i>	
Kichik maktab yoshidagi bolalarda qo'rquv holatining psixologik xususiyatlari	451
<i>Gaziyeva Nigora Shamsiddinovna, Gazibekova Gulavza Ergashevna</i>	
O'zbekistonning janubiy tumanlarida o'suvchi sholi parazit nematodalar mavzusida talabalarning tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirish	455
<i>Haydarova Pardaxol Boboqulovna</i>	
Boshlang'ich sinf o'qish savodxonligi darslarida PIRLS topshiriqlarining ahamiyati	459
<i>Jo'rayeva Nargiza O'ktamovna, Toshpo'latova Ruxshona Alisher qizi</i>	
Talabalarda fonetik ko'nikmalarni shakllantirishning didaktik ta'minotini takomillashtirish (nemis tili misolida)	462
<i>Kiyamova Maxbuba Sultanovna</i>	
Loyiha faoliyati talabalarning kognitiv faolligini oshirish vositasi sifatida	466
<i>Otebergenov Jetkerbay Sakbergenovich</i>	
Bolaning axloqiy intellektini shakllantirishda otaning roli	470
<i>Qayimova Maftuna Tursunovna</i>	
Boshlang'ich sinf ona tili darslarida lingvistik mashqlarning o'rni va ahamiyati	474
<i>Shodiyeva Mehribon Amin qizi</i>	
Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitishda mental arifmetikaning o'rni	477
<i>Sulaymonova Nigora Olimjon qizi</i>	
Yuguruvchilarning yillik tayyorgarlik jarayonlarini tashkil etishning pedagogik asoslari	481
<i>Tagayev R. M.</i>	
Boshlang'ich sinflarda mantiqiy masalalarni o'rgatishdagi yangi yondashuvlar va metodlar	487
<i>Tursunova Nigora Ulug'bek qizi, Xoshimova Husnidabonu Nozimjon qizi</i>	
Ingliz tilini o'rgatishda interaktiv o'qitish texnologiyalarini takomillashtirishning pedagogik shart-sharoitlari	492
<i>Yuldasheva Umidaxon Maxmudovna</i>	
Muammolarni hal qilishda qo'llaniladigan usullar	495
<i>Abdullayeva Saodat Mengbayevna</i>	
Подходы изучения криминогенного климата в обществе и его социально-психологические аспекты	498
<i>Абдуллажанова Дилнозахон Султанбековна</i>	
Jinsiy identifikatsiya masalalarini o'rganishda gender farqlar	502
<i>Murodov Mashrab Yoqub o'g'li</i>	
Raqamli texnologiyalarning boshlang'ich ta'lim tizimidagi afzalliklari	505
<i>Husenova Aziza Sharipovna, Mardonova Ismigul Dilshod qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining og'zaki nutq va fikrlash faoliyatini rivojlantirish texnologiyalari	509
<i>Mamadaliyeva Nilufar Bahodirovna</i>	
"Nafas olish sistemasi" mavzusi bo'yicha o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini nostandart topshiriqlar orqali baholash	513
<i>Zayniyev Suxrobjon Islombek o'g'li, Jalilov Doston Komil o'g'li</i>	
Iqtidorli bolalar bilan ishlashda individuallashtirilgan ta'lim texnologiyalaridan foydalanish	519
<i>Norbutayeva Muxabbat Rustam qizi</i>	
Inklyuziv ta'lim va uni oliy ta'lim muassasalarida joriy etish xususiyatlari	523
<i>Akbarova Sayyora Shuxratovna, Akbarova Kamola Abdujabbor qizi</i>	
Ta'lim sohasida strategik rejalashtirish	529
<i>Mansurov Farrux Najmitdinovich</i>	

Ta'lim tizimi sifatini oshirishda timss va egma kabi xalqaro tadqiqotlarning roli.....	533
<i>Abdullayeva Feruza Nurillayevna, Mizrobova Mohigul Muhammadjon qizi</i>	
Boshlang'ich ta'limni ijodiy tashkil etishda divergent tafakkurning ahamiyati	537
<i>Adizova Nigora Baxtiyorovna</i>	
"Sog'inch masofasi" – masofa tanlamas tuyg'ular to'plami.....	541
<i>Bekposhsha Rahimova, Muyiba Otamuratova</i>	
Qalblarga qo'ngan she'riyat yoxud "vaqt ushoqlari" haqida so'z	543
<i>Bekposhsha Rahimova, Hikmat Yusupov</i>	
Project-Based Explaining in Economic Studies.....	547
<i>Hojiyeva Iroda</i>	
Chet tili darslarida madaniyatlararo muloqot kompetensiyasini rivojlantirishning nazariy hamda amaliy natijalari	550
<i>Muzaffarova Nodira Mardonovna</i>	
Oliy ta'lim muassasalarining moliyaviy faoliyatini strategik boshqarishning o'ziga xos xususiyatlari	554
<i>Ochilova Gulnoza Odilovna, Qodirov Abdulaziz Rahmandjonovich</i>	
Boshlang'ich sinf matematika darslarida o'quvchilarni mantiqiy fikrlashga o'rgatish yo'llari	559
<i>Qoraboyeva Nargiza, Abdulazizov Shahzodbek</i>	
Ta'lim sifatini oshirishda innovatsion korporativ hamkorlikni rivojlantirish muammolari va istiqbollari	563
<i>Ochilova Gulnoza Odilovna</i>	
Zamonaviy shaxsni voyaga yetkazishda nafasat tarbiyasining ahamiyati.....	569
<i>Xudayberdiyeva Xuriyat Karimberdiyevna</i>	
Talabalarda millatlararo muloqot madaniyatini rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlari.....	573
<i>Nargiza Karimova Mamatkadirovna</i>	
Constant Changes in Educational Environments and the Continuous Advancement of Teachers' Media Literacy in the Information Age	577
<i>Khujaniyazova Guzai Yuldashevna</i>	
Роль интегративного подхода в преподавании родного языка в начальном образовании.....	581
<i>Авазова Муштарий Алишеровна</i>	
Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim turlari va texnologiyalari	585
<i>Boychayeva Sharifa Saidkulovna</i>	
The Role of Artificial Intelligence in Integrating Pedagogical Opportunities for Developing Social Activity of Future Preschool Education Organization Educators	588
<i>Xabibullayeva Shaxlo Ulmesovna</i>	
Uzluksiz kasbiy ta'limda tizimli yondashuv asosida ilmiy-ta'limiy potensialini shakllantirish yo'llari	592
<i>Saidova Zarifa Uskanboy qizi</i>	
Muloqot kompetensiyalarini rivojlantirishda pirls metodologiyasining psixolingvistik asoslari	595
<i>Choriyeva Valida Abdug'ani qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining intellektual qobiliyatlarini rivojlantirishda ona tili darslarining ahamiyati	598
<i>Go'zalxon O'sarova Rasuljon qizi</i>	
Maktabgacha ta'limda ma'naviy tarbiyani amalga oshirishning dolzarbligi	601
<i>Matchanov Bekpo'lat Omanbayevich</i>	
Talabalarni milliy kontent asosida o'qitishning ilmiy nazariy asoslari.....	604
<i>Mirzaakbarov Abdurasul Mirzaakbarovich</i>	
Tashkilotda xodim temperamenti va uning ish faoliyatiga ta'siri	607
<i>Otanazarova Muhayyo Uktamovna</i>	
Virtual ta'limda pedagog shaxsning shakllanishi	611
<i>Sayitova Umida Hikmatillo qizi</i>	
Maktab o'quvchilarida barqaror rivojlanish maqsadlarini shakllantirishda 5E modelidan foydalanish.....	615
<i>Toyirova Maxmuda Mamatovna</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida axborot kommunikatsion texnologiyalardan foydalanishning samaradorligi.....	620
<i>Tuychiyeva Zulfizar Boxodir qizi</i>	



Bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy kompetensiyani rivojlantirish asosida pedagogik mas'uliyatni shakllantirish metodikasi	623
Umarov Azizbek G'ayratbek o'g'li	
Механизмы формирования характера трудолюбия в младшем школьном возрасте	626
Зийяев Амаль Толибович	
Fikrlashning makrokognitiv ko'rsatkichlari	630
Omonova Muxlisa Do'snazar qizi	
Возможности мультимодального подхода в реализации арт-педагогике	633
Турсунова Эльмира Улугбековна, Рузметова Хилола Абдушариповна	
"Turkiy guliston yoxud axloq" asarining og'zaki va yozma nutqni rivojlantirishdagi ahamiyati	636
Abrorxonova Kamolaxon Abrorxon qizi, Rajabova Sarvinoz Shovkatjon qizi	
Talabalarni o'z mehnati samarasini ko'rish orqali motivatsiyasini oshirish usullari	640
Abdullajonova Dildora Rustamjonovna	
Sun'iy intellekt yordamida kiberhujumlarni aniqlash va oldini olishning zamonaviy usullari	644
Asatova Shaxrizoda Rustam qizi	
Pedagoglarda kasbiy stressning psixoemotsional holatlari	648
Axmedova Dildora Maxmudovna	
Tog'ay Murod qissalarining ba'zi bir til xususiyatlari	653
Kobilov Nomoz O'rolovich	
Suzish ixtisosligidagi talabalarni suvda va quruqlikda mashg'ulotlarini tashkil etish uslubi	657
Nosirov Sardor	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirishning ijtimoiy-psixologik ahamiyati	661
Otabek Abduraxmonov	
The Role of English as a Global Lingua Franca in Education and Business	664
Ziyoda Qahramon kizi Ravshanova	
Boshlang'ich sinf o'qituvchilarida kasbiy deformatsiyani shakllantiruvchi ijtimoiy-psixologik omillar	667
To'lanova Mahliyo Muratali qizi	
Atrof-olam bilan tanishtirishga oid eng ilg'or yondashuvlar	671
Tursunboyeva Zuxra Umid qizi	
Роль коммерческих банков как субъектов рыночной экономики для Республики Узбекистан	675
Комилова Мукаррам Кобилжоновна, Махмудова Райхона, Туркменбаев Саламат, Уринбоева Дурдона	
O'quvchi zehning kognitiv jarayonlar ta'sirida yuzaga chiqish omillari	678
L. S. Tursunov	

O'QUVCHI ZEHNINING KOGNITIV JARAYONLAR TA'SIRIDA YUZAGA CHIQISH OMILLARI

L. S. Tursunov

O'zbekiston xalqaro islomshunoslik akademiyasi
"Din psixologiyasi va pedagogikasi" kafedrası dotsenti
pedagogika fanlari nomzodi (p.f.n.)

Annotatsiya: Maqolada zehning kognitiv jarayonlar bilan uzviy bog'liq ravishda rivojlanishi, shuningdek, har bir bolada ma'lum bir bilim yoki faoliyat turiga nisbatan zehn mavjud bo'lishiga urg'u berilgan.

Kalit so'zlar: kognitiv, zehn, faoliyat, sezgi, idrok, xotira, tafakkur, xayol, retseptor, fikr, aql, jarayonlar, nutq.

Abstract: The article emphasizes that the development of intelligence is closely related to cognitive processes. It also highlights that every child possesses a certain level of intelligence in relation to specific types of knowledge or activity.

Key words: cognitive, intelligence, activity, sensation, perception, memory, thinking, imagination, receptor, thought, mind, processes, speech.

Аннотация: В статье акцентируется внимание на том, что развитие интеллекта находится в тесной взаимосвязи с когнитивными процессами. Также подчёркивается, что у каждого ребёнка существует определённый уровень интеллекта по отношению к тому или иному виду знаний или деятельности.

Ключевые слова: когнитивный, интеллект, деятельность, ощущение, восприятие, память, мышление, воображение, рецептор, мысль, разум, процессы, речь.

KIRISH

Buyuk mutafakkirlarimizning bolalik davrlari haqida fikr bildirilganda, ularning o'ta zehnli bo'lganliklariga alohida urg'u berib o'tiladi. Zehnlar asosida bolalik davrlarida dunyoviy va ilohiy bilimlarni chuqur anglab olishga moyilliklari ta'kidlanib, ko'pchilikning diqqat-e'tiboriga sazovor bo'lganliklari qayd etiladi.

XXI asrning birinchi choragi tugallanish arafasida zamonamiz bolalarining o'ziga xos xususiyatlaridan biri – zehnga nisbatan "zehnli" yoki "zehnsiz" degan baholarning kamaytirilayotgani. Buning sababi nimada?

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Olimlar davrasidagi gurungda barchani o'z so'ziga rom eta oluvchi sozandaning chalayotgan kuyining inson qalbiga tub–tubigacha yetib borishi haqida ijobiy fikrlar bildirila boshladi. Shu gurungda ishtirok etayotgan sozandaning ham qishlog'i shunday deb atay boshladi. Bilasizlarmi, u kishi maktabda musiqa darsidan boshqa fanlarni o'zlashtirishda juda qiynalgan. Musiqa fanidan ta'lim beruvchi ustozlari boshqa fanlardan dars beruvchi ustozlardan o'tish bahosini qo'yib berishlarini iltimos qilarkanlar: "Hali ko'rasizlar, bu bola musiqa san'atimizni butun dunyoga tanitadi, chunki uning musiqaga bo'lgan zehni chek-chegara bilmaydi", degan fikrni tez-tez takrorlar ekanlar. Mazkur hayotiy hikoyadan xulosa qiladigan bo'lsak, bolada hamma sohaga ham zehn bo'la-vermas ekan.

Zehn – tafakkurning alohida o'ziga xos xususiyati bo'lib, u ongli ravishda o'zlashtirilayotgan bilim va malaka(lar)ni aqlan nihoyatda tez anglash hamda xulosa chiqara olish jarayoni, desak xato bo'lmaydi. Shuni alohida ta'kidlashimiz lozimki, zehn qobiliyat va iqtidordan tubdan farq qiladi. Bolani diqqat bilan rejaga asoslanib kuzatilsa, unda qaysidir faoliyat va bilimga nisbatan zehn mavjudligini aniqlash mumkin.

Zehnga ruhiy holat asosida ta'rif beradigan bo'lsak, u holda zehn – shaxsning muayyan faoliyat shakliga nisbatan yo'nalishini ifodalovchi ruhiy holatdir.



TADQIQOT METODOLOGIYASI

Agar zehnni faoliyatga nisbat beradigan bo'lsak, zehn – ma'lum bir faoliyat bilan shug'ullanish istagi, ushbu faoliyatga chanqoqlikdir. Bu insonning xohishi, motivatsiyasi, muayyan faoliyat turlariga bo'lgan ehtiyoji, nafaqat natijaga, balki inson bajaradigan jarayonning o'ziga xos istagidir. Zehnlik shaxsning uzoq vaqt davomida ma'lum bir faoliyat bilan shug'ullanish istagida ifodalanadi. Bolalarning zehnliligi ma'lum bir faoliyatga qiziqishning ortishi, tematik qo'shimcha darslarda ishtirok etishda namoyon bo'lishi mumkin.

TAHLIL VA NATIJALAR

Zehn yoki qiziqishlar – bu bolaning zavq bilan bajaradigan, bolani moyil qiladigan, bolani jalb qiladigan faoliyat turi deb ham baholash mumkin. Masalan, musiqaga zehnlilik va qiziqishlar, ilmiy zehnlilik va qiziqishlar, chet tillarini o'rganishga zehnlilik, arxeologiyaga zehnlilik. Agar o'ziga jalb qilingan faoliyat munozarali yoki salbiy baholansa, bola mayl haqida emas, balki zehni haqida baholanayotganini unutmaslik lozim. Bolaning sevimli mashg'ulotidan farqli o'laroq (qiz bola ovqat pishirishni yaxshi ko'radi, o'g'il bola veb-saytlar chizishni yaxshi ko'radi), zehnlilik va qiziqishlar haqiqiy natija bilan namoyon bo'lishi shart emas. Biroq zehnlilik va qiziqishlar sevimli mashg'ulotlarga qaraganda muhimroq va jiddiyroq holatdir, ularning ma'nosi boshqalarga umuman tushunarli bo'lmasligi tabiiy hol hisoblanadi. Zehnlilik yoki qiziqishlar biror bir faoliyat, holat yoki predmetga nisbatan munosabat sifatida namoyon bo'ladi. Demak, bolaning ontogeneza zehni – bolaning ma'lum bir muayyan faoliyatga yo'nalganligini ifoda etuvchi holatdir. Zehnlilikning asosi – bu shaxsning muayyan faoliyatga chuqur, barqaror ehtiyoji, ya'ni ma'lum bir faoliyat turiga qiziqishi desak, xato bo'lmaydi.

Zehnlilikning asosi shu ehtiyoj bilan bog'liq ko'nikmalarni oshirish istagi bo'lishi mumkin. Zehnlilik – bu shaxsning ma'lum bir faoliyatga tanlab yo'naltirilishi, uni shu bilan shug'ullanishga undaydi. Zehnni asosi – bu shaxsning muayyan faoliyatga chuqur, barqaror ehtiyoji hamda ushbu faoliyat bilan bog'liq ko'nikma va malakalarni oshirish istagidir. Zehnni paydo bo'lishi odatda mos keladigan qobiliyatlarni rivojlantirish uchun zaruriy shartdir, garchi zehn va qobiliyat o'rtasidagi nomuvofiqlik holatlari mumkin. Insonni ruhiy tomondan tavsiflovchi birinchi narsa – bu uning qiziqishlari va zehni bo'lib, ular shaxsning yo'nalishini ifodalaydi. “Qiziqish” va “zehnlilik” tushunchalari o'rtasida biroz farq mavjud.

Qiziqish – ma'lum bir mavzuga e'tibor qaratish, zehnlilik esa muayyan faoliyat bilan shug'ullanishga qaratilgan moyillik. Qiziqish – biror mavzu bilan tanishish, uni o'rganishga moyillik, uni idrok etish va o'ylash istagidir. “Zehnlilik” – muayyan faoliyat bilan shug'ullanishga moyillik. Ko'pincha mavzuga qiziqish tegishli faoliyatga zehnlilik bilan bog'liq bo'ladi. Masalan, shaxmatga bo'lgan qiziqish deyarli har doim shaxmat o'ynashga zehnlilik bilan birga yuradi. Ammo qiziqish moyillikdan mustaqil ravishda mavjud bo'lishi mumkin. Teatrga qiziquvchi bolalarning hammasi ham aktyorlikka moyil bo'lmasligi tabiiy. Tarixga doimiy qiziqish ham bolani tarixchi bo'lishga moyil qilmasligi mumkin. “Zehnlilik” – bu shaxsning muayyan faoliyat turlariga bo'lgan ehtiyoji. Uning asosiy ko'rsatkichi – bolaning ma'lum bir faoliyat turi bilan uzoq muddatli va tizimli shug'ullanish istagidir. Bu istak bolada maktab fanlariga nisbatan munosabatda, to'garaklarda, seksiyalarda ishtirok etishda va bo'sh vaqtini sevimli mashg'ulotiga bag'ishlash orqali namoyon bo'lishi mumkin. Zehnlilik – bu biror faoliyatni amalga oshirish jarayonida shaxsning o'ziga xos alohida xususiyati bo'lib, nisbatan yuqori yutuqlar hamda muvaffaqiyatlar bilan ifodalanadigan barqaror manfaatlar majmuasidir.

Yuqoridagi mulohazalardan kelib chiqib, quyida zehnni kognitiv asoslariga e'tibor qaratiladi. Kognitiv psixologiya yo'nalishi bola ruhiyati ontogeneza zehnni “men”lik takomillashuvida sezgi jarayoniga alohida urg'u beradi va unda har bir sezgi retseptorining o'ziga xos o'zni tahlil etiladi. Ko'rish va eshitish sezgilarining yetakchi vazifasini bajarishga ko'pgina amaliyotchi psixologlar urg'u bergan. Boshlang'ich yoshdagi o'quvchilar bilimlarni aynan shu ikki retseptor orqali qabul qilishlari – ma'lum haqiqat. Sezgi retseptorlari orqali zehni o'quvchi boshqa tengdoshlari ilg'ay olmagan muammoning qirralarini tezda anglab oladi. Sezginin asosiy vazifasi – bosh miyada qo'zg'alish paydo qilish; diqqat esa shu qo'zg'alishga nisbatan ongli faoliyatni yo'naltirish orqali dominantani shakllantiradi. Demak, zehni o'quvchi kerakli ma'lumotni tezda ajratib oladi va unga idrokini qaratadi. Idrok o'z navbatida bosh miyadagi dominant asosida qo'zg'atuvchining shakl-shamoyili va mohiyatini yaxlit aks ettiradi. Bu jarayon “Bu nima?” savoliga javob beradi.

Zehni o'quvchi yangi bilimni o'zlashtirayotganda boshqalar e'tibor bermagan tomonga diqqatini qaratadi va ongli faoliyatini yo'naltiradi. Agar idrok etilayotgan bilim yoki predmet tanish bo'lmasa, diqqat xotiraga yo'naladi: “Bu narsa tanishmi?” degan savol paydo bo'ladi. Xotira “esga tushirish”, “esga saqlash” va “qayta eslash” jarayonlari orqali ma'lumotlarni birma-bir aks ettiradi. Agar idrok qilinayotgan bilim o'xshash manba mavjud bo'lsa, zehni o'xshashlikni tezda umumlashtirib, dastlabki xulosani beradi. Agar xotirada ma'lumotlar mavjud bo'lmasa, diqqat notanish bilim yoki predmetga tafakkurni yo'naltiradi. Tafakkur avval yangi muammo va predmetning “sintezini”, so'ng “analizini” amalga oshiradi va shundan keyin umumlashtirishga o'tadi. Zehni o'tkir o'quvchi bu jarayonlarni takrorlab, yechim topgunicha to'xtamaydi. U muammoni to'liq tahlil qilgach, “bilmayman” deb



xulosa chiqarishi uchun ham fikrlashda davom etadi. Zehnli o'quvchi ana shu jarayonda muammoni turli tomonlardan tahlil qilib, ijodiy tafakkurini (izlanuvchanligini, kreativligini) namoyon etadi. Ko'p hollarda bu jarayonda xayol ishtirok etadi. O'quvchining bilimlarni o'zlashtirishi va muammolarni hal etishida xayol – zehn bilan bog'liq jarayondir. Muammoli vaziyat vujudga kelishi bilan uning yechilishida mantiqiy tafakkur va ijodiy xayol bevosita va bilvosita ishtirok etadi. O'quv faoliyatining har qanday natijasi avval tasavvur qilinadi, yaxlit timsol shaklida ko'z oldiga keltiriladi va ijodiy tafakkur bosqichlaridan o'tadi.

Jahon psixologiyasida xayol insonning ijodiy faoliyati tarkibiy qismi sifatida qaraladi. Agar muammoli vaziyatda notanishlik vujudga kelsa, xayol faoliyat rejasini qayta ko'rib chiqishga zamin yaratadi. Lekin xayol hech qachon ijodiy faoliyat dasturining yaratuvchisi emas – u ayrim qismlarni to'ldirish, almashtirish timsollarini yaratadi, xolos. Xayolning bilish jarayoni sifatidagi vazifasi – amaliy faoliyat boshlanishidan avval uni tasavvur qilish va timsollarni vujudga keltirishdir. Agar zehnli o'quvchi qiyinchilikka duch kelsa, o'ylaydi, fikriy obraz yaratadi va yangi qo'shimchalar bilan boyitadi. Zehn, tafakkur va xayol o'rtasida o'xshashliklar va farqlar mavjud. Ular quyidagicha:

- zehn, xayol va tafakkur muammoli vaziyatda, masala va topshiriqlarni yechish jarayonida paydo bo'ladi;
- zehn – yangi yechim, usul va vositalarni izlashda tafakkur va xayol bilan umumiylikka ega;
- zehn, xayol va tafakkur ehtiyojlarga bog'liq holda yuzaga chiqadi;
- ehtiyojlarni qondirish uchun avval xayoliy obrazlar yaratiladi, vaziyat yorqin tasavvur qilinadi;
- zehn va xayolda oldindan aks ettirish jonli timsollar orqali, tafakkurda esa umumlashmalar, tushunchalar orqali amalga oshadi.

Zehnning namoyon bo'lishida xayolning eng ahamiyatli jihati – u tafakkur yetishmovchiliklarida muammoni yengil hal etishga zamin yaratadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yuqorida ta'kidlanganidek, zehn kognitiv jarayonlarisiz yuzaga chiqishi, shakllanishi va takomillashuvi mumkin emas. Shu bilan bir qatorda, ijtimoiy muhit ta'sirisiz ham zehn rivojlanishi mumkin emas.

Bola barcha bilim va faoliyatni kattalardan o'zlashtirishi nuqtayi nazaridan yondoshadigan bo'lsak, bolaning xatti-harakatlarini nazorat qilish va baholash jamiyatning katta yoshdagi a'zolari zimmasiga yuklatiladi. Demak, boladagi zehnni aniqlash ham kattalarning zimmasiga tushadi.

Agar boladagi zehnni aniqlab, uni zehniy yo'nalishi bo'yicha rivojlantirish imkoniyati yaratiladigan bo'lsa, mazkur holat bolaning qobiliyati va iste'dodini namoyon etishi uchun keng yo'l ochadi.

Mazkur holat boshlang'ich sinf o'qituvchilaridan kichik maktab yoshidagi o'quvchining zehnni aniqlash va uni to'g'ri yo'naltirish vazifasini mas'uliyat bilan bajarishni talab etadi. Bu esa bolaning kelajagini belgilab berishda muhim ahamiyatga ega.

Oilada farzandlarning zehnni baholashda oila rahbarlarining kuzatuvchanligi katta ahamiyat kasb etadi. "O'nta bo'lsa o'rni boshqacha" deganlaridek, bir oiladagi bolalarning zehni bir-biridan tubdan farq qilishi tabiiy hol. Shu sababli, oila a'zolari farzandlarining zehnni muntazam ravishda kuzatib borishlari lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. G'oziyev E. G'. Ontogenez psixologiyasi. – T.: "Noshir", 2010. – 360 b.
2. G'oziyev E. G'. Umumiy psixologiya. – T.: O'zFMJ, 2010. – 542 b.
3. G'oziyev E. G'. Psixologiya metodologiyasi. – T.: "Noshir", 2013. – 312 b.
4. Менчинская Н. А. Психологические проблемы активности личности в обучении. – М.: "Наука", 1981. – 224 с.
5. Менчинская Н. А. Психологические проблемы неуспеваемости школьников. – Вестник практической психологии образования, 2012. – №4. – С. 60–64.
6. Выготский Л. С. Мышление и речь. – М.: "Педагогика", 1982. – 287 с.
7. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте. – М.: "Просвещение", 1968. – 320 с.
8. Эльконин Д. Б. Психология обучения младшего школьника. – М.: "Просвещение", 1974. – 240 с.

- 
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari



AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.